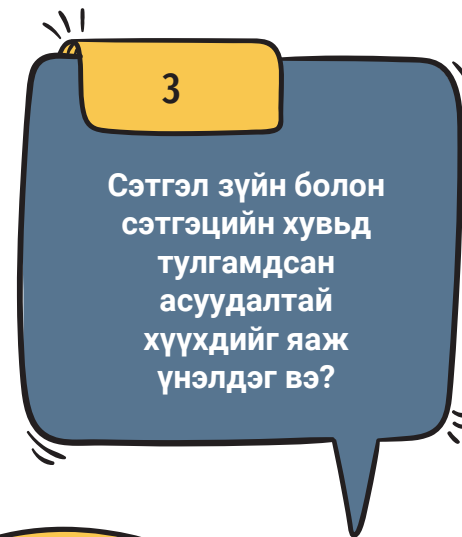
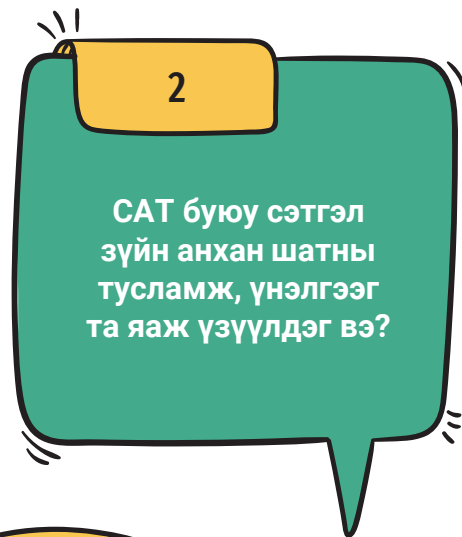
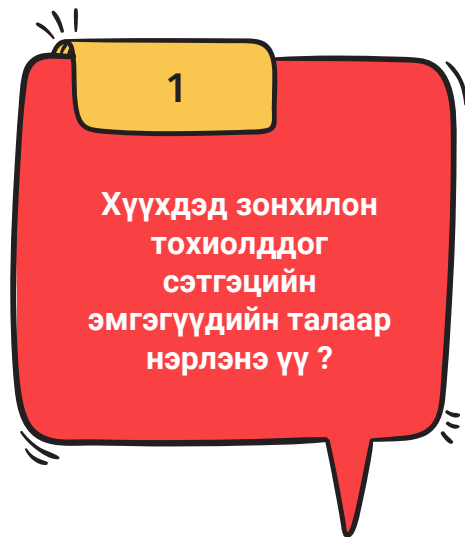

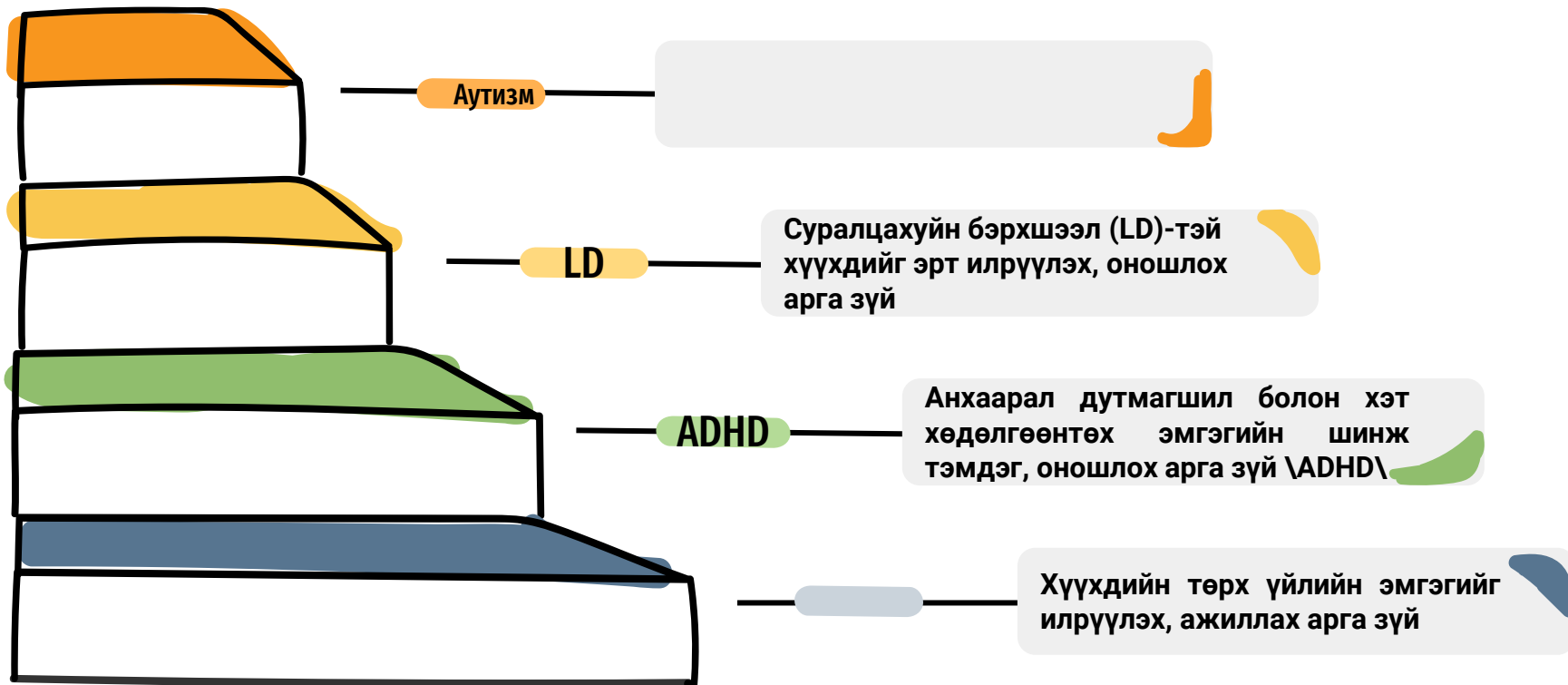

**СӨБС болон ЕБС-ийн насны хүүхдэд
зонхилон тохиолдох сэтгэцийн эмгэгүүд
ба түүнийг эрт илрүүлэх нь**

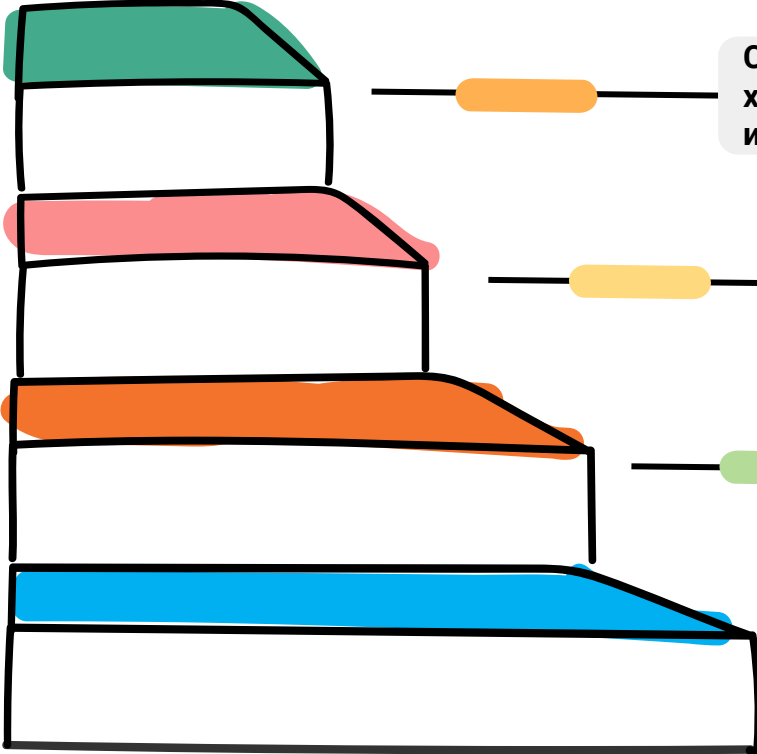
Орхон ЭМГ СЗТҮХА Г.Будмаа

Сургалтын агуулга

Сургалтын агуулга

Сэтгэл гутрах эмгэг болон амиа хорлох төрх үйлийг танин мэдэх, илрүүлэх арга зүй

Архи, тамхи, мансууруулах сэтгэцэт нөлөөт бодисны хамаарлыг илрүүлэх арга зүй

Цахим орчны хэрэглээ буюу дэлгэцийн донг хэрхэн таних вэ?

Хүчирхийлэлд өртсөний улмаас хүүхдэд зонхилон тохиолдох сэтгэцийн эмгэгүүд

Тархалт

Дэлхий дахинд

Дэлхий дахинаа хүүхэд өсвөр насныхны 20% нь сэтгэц, зан үйлийн эмгэгтэй байгаа ба ихэнх сэтгэцийн эмгэг- өсвөр насанд эхэлдэг гэсэн тооцоо –ДЭМБ судалгаа байдаг.

10-19 насны өсвөр үеийнхний 13% нь сэтгэцийн эмгэгтэй хэмээн оношлогдсон. Түүний 40% сэтгэл түгшилт, сэтгэл гутрал “*Дэлхийн хүүхдийн асуудал 2021 тайлан*”

Хүүхэд өсвөр үеийнхний дунд сэтгэцийн хүнд болон хөнгөн хэлбэрийн эмгэг нь 5 хүүхэд тутмын 1-т тохиолддог бөгөөд бага сургуулийн хөвгүүдэд өсвөр насанд охидод Сэтгэцийн эмгэг илүү тохиолдож байна

3.3 сая хүн амтай Монгол улсад өдөр бүр дунджаар нэг хүн амиа егуутгаж байгаа бөгөөд сүүлийн 30 жил тогтмол өссөн.

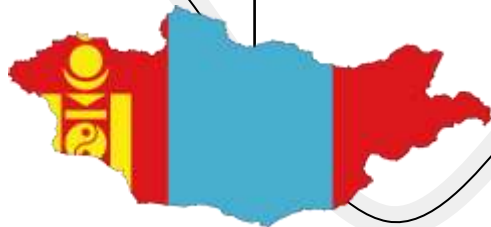
Тархалт

Монгол улс \СЭМУТ\

СЭМУТ-ийн Хүүхэд өсвөр үеийн клиникт 2015-2019 оны хооронд цахим тоглоомонд донтох эмгэгийн улмаас хэвтэн эмчлүүлсэн 192 хүүхдийн 96.4% эрэгтэй хүүхэд байна. Үүнээс гэр бүлийн хүмүүжлийн хувьд алдагдсан, үл хайхрах хүчирхийлэлд өртсөн үед тоглоомонд донтох нь элбэг байна.

Цахим тоглоомонд донтож, эмчлүүлсэн хүүхэд- 3767- 2021 оны байдлаар \

Аутизмын хүрээний эмгэг эрэгтэй хүүхэд эмэгтэй хүүхдээс 4 дахин илүү өвчилдөг. Аутизмын улмаас сүүлийн 5 жилийн дотор ХЧА орсон хүүхдийн тоо 2 дахин нэмэгдсэн.

Зонхилон тохиолдох сэтгэцийн эмгэгийн тархалтын судалгаа

- Сэтгэл түгшилт 18.5%
- Органик бус нойргүйдэл 17.1%
- Архаг ядаргаа 16.2%
- Биеийн хэлбэрийн эмгэг 11.7%
- Архинд донтох эмгэг 6.2%
- Сэтгэл гутрал 6%

Стрессийн шалтгаанд сэтгэцийн эмгэг 10 дахин ..

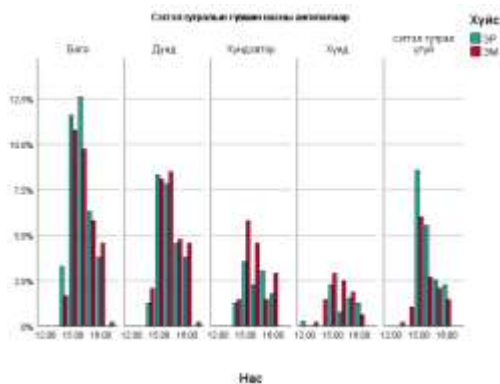
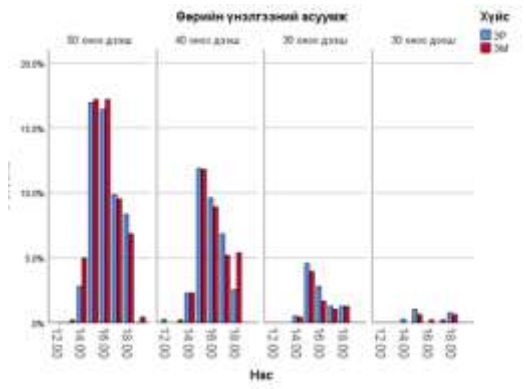
Архинд донтох эмгэг 40 дахин нэмэгдсэн өмнөх 20 жилтэй харьцуулахад

Орхон аймгийн хэмжээнд

Судалгаанд оролцогчдын 55.4% (490) нь өөртөө итгэх итгэлтэй, бусдын нөлөөнд амархан автдаггүй, 33.6% (297) Өөрийгөө сайнаар төсөөлдөг хэдий ч зарим тохиолдолд өөртөө итгэлгүй байх хандлагатай, 9.2% (81) нь өөртөө эргэлздэг. 1.8% (16) нь өөрийн үнэлгээ багатай, өөрийгөө бодитой үнэлэх оролдого хийх шаардлагатай түвшинд байна

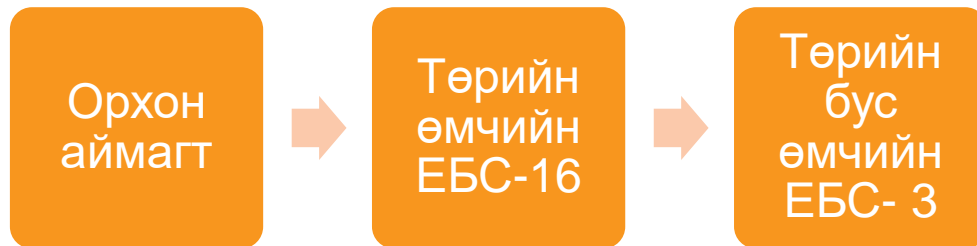
15.8% (140) нь сэтгэл гутралгүй, 35% (310) нь сэтгэл гутралын түвшин бага, 26.9% (238) нь сэтгэл гутралын түвшин дунд, 14.4% (127) нь сэтгэл гутралын хүндэвтэр түвшин, 7.9% (70) сэтгэл гутралын хүнд түвшинд хамаарагдаж байна

Судалгаанд оролцогчдын 24.4% (216) нь бага зэргийн стресс, 42.2% (372) дунд зэргийн стресс, 33.2% (294) нь стрессийн түвшин өндөр байна.

ЕБС-д Боловсролын сэтгэл зүйч ажиллаж байна.

Орхон аймгийн хүрээнд

"СЭТГЭЛИЙН АНИР I" ТӨСӨЛ
 2017-2018 онд: ЕБС-ийн 21 сургуулийн 6000 хүүхдэд сэтгэлзүйн сургалт, 4754 сурагчаас судалгаа авч, 1000 гаруй хүүхдэд сэтгэлзүйн анхан шатны тусламж үзүүлэв.

"СЭТГЭЛИЙН АНИР II" ТӨСӨЛ
 2018-2019 онд: Төрийн 16 байгууллагын 700 гаруй ажилтан, эцэг эхчүүдэд сэтгэлзүйн зөвлөгөө мэдээлэл, сургалт орлоо.

"СЭТГЭЛИЙН АНИР III" ТӨСӨЛ
 2022-2023 онд: Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд болон тэдний эцэг эхчид чиглэсэн сэтгэлзүйн анхан шатны тусламж үйлчилгээ үзүүлж, судалгаа авч сургуулиудад ажиллана.

БУУЛАМБАЯР
 МУИС-ийн Эрдэнэт сургуулийн багш, сэтгэлзүйн, "Сэтгэлийн анир" төслийн багийн гишүүн

Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ

ДЭМБ-ын болон ОУ бодлогын баримт бичгүүд

- Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламжийн үндсэн 10 зарчим ДЭМБ
- СЭМТҮ-ний дэлхийн төлөвлөгөө 2013-2020 ДЭМБ
- Согтууруулах ундааний хортой хэрэглээг бууруулах дэлхийн стратеги ДЭМБ, 2010
- Тамхины хяналтын суурь конвенци ДЭМБ, протоколь удирдамж
- Мансууруултай тэмцэх ОУ-ын конвенцууд
- mhGAP ДЭМБ-ийн сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэх тухай шинэ хөтөлбөр, удирдамж 2020

Global strategy to reduce the harmful use of alcohol

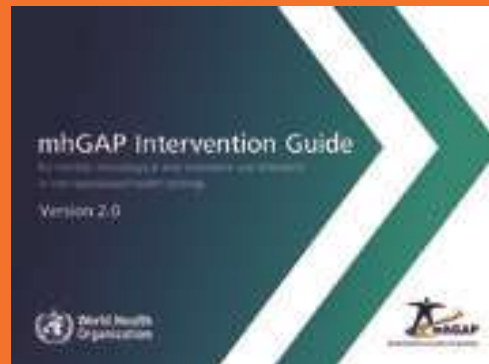

mhGAP

ДЭМБ-ийн mhGAP хөтөлбөр

Үйл ажиллагааны удирдамж
болон интервенцийн гарын
авлага, видео материалыг
Монгол хэл дээр
нутагшуулсан

Бодлогын баримт бичиг

Боловсролын салбарт:

- **Өсвөр үеийн сэтгэцийн эрүүл мэндийг хамгаалахад салбар хоорондын хамтын ажиллагааг сайжруулах нь ЭМС, БШУС-ын тушаал А\093**
- **Боловсролын байгууллагын сургалтын орчин, дотуур байранд хүүхэд хүчирхийлэлд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх журам Сайдын тушаал- А\239**
- **Гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдийг боловсролын үйлчилгээнд тасралтгүй хамруулах журам- А\612**
- **ЕБС, дотуур байрны орчинд суралцагчийг үе тэнгийхний дарамт, ялгаварлан гадуурхалтанд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах үйл ажиллагаанд баримтлах чиглэл батлах тухай- БШУС тушаал А\214**

**Монгол улсын засгын газрын үг хөтөлбөр
\2020-2024**

**Алсын хараа- 2050 МУ-ын урт хугацааны
бодлого**

Эрүүл мэндийн салбарт

- **“Эрүүл идэвхитэй амьдрал” 2021-2024 оны арга хэмжээний төлөвлөгөө ЭМС А\780**
- **“Эрүүл чийрэг эр хүн” арга хэмжээний төлөвлөгөө ЭМС А\559**
- **III-р хөтөлбөр “Сэтгэцийн эрүүл мэнд” арга хэмжээний төлөвлөгөө \2023-2026\ 10 зорилт 49 үйл ажиллагаа- хүүхэд өсвөр үеийн сэтгэцийн эрүүл мэнд, донтолт-ын асуудалд түлхүү анхаарсан.**

Журам батлах тухай ЭМС-ын тушаал A\139 уг тушаалын журам маягт ЭМСын A\248 тушаалын дагуу

**6-17 насны хүүхэд, өсвөр
үеийнхний эрт илрүүлгийн
маягтанд 6 болон 14 настайд
Сэтгэцийн үнэлгээ 9 СӨЭМТ-
өөр хийгдэж байна \SDQ**

1. СЭТГЭЛ ХӨДЛӨЛ БА ЗАН ҮЙЛНИЙН БЭРХШЭЭЛИЙГ СУДЛАХ SDQ СОРНИЛ

Эх сурвалж: Goodman A, Lamping DL, Ploubidis GB (2010) When to use broader internalising and externalising subscales instead of the hypothesised five subscales on the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ).

(SDQ) судалгаа нь 3-16 насны хүүхдийн сургуулийн орчинд дасан зохинох чадвар ба бэрхшээлтэй асуудлыг илрүүлэх зорилготой. Энэхүү судалгаа нь сэтгэл зүйн, судлаач, багш сургин хүмүүжүүлэгч, эмгэгч, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжлэгч нарт тухайн хүүхдийн сэтгэл зүй, зан төлөв, харилцааны шинж байдлын дотогшоо мэдэрч мэдэрж, гадагш илрэх зөрчил эрсдэл, бэрхшээл байгаа эсэхийг тодруулах хурдагчид, хураангуй тандарт үнэлгээний аргачлал юм. Үнэлгээний үр дүн, үзүүлэлтэд боловсруулалт хийж, сэтгэл зүйн тулгамдсан асуудалтай хүүхдийг танин мэдэж, илрүүлж, зохих арга хэмжээ авах, мэргэжлийн туслалж дэмжлэг үзүүлэх, холбогдох талуудыг мэдээлэл зөвшөөрөлөөр хангах эрэлт хэрэгцээг хангах зорилготой юм. Үүнд дараах илрэл, шинж байдлын чадвар, тулгамдсан асуудлыг илрүүлнэ: Үүнд:

- Сэтгэл хөдлөлийн илрэл / тулгамдсан асуудал
- Зан төлөвийн илрэл / тулгамдсан асуудал
- Үе тэнгивхний харилцааны илрэл/тулгамдсан асуудал
- Хэт хөдөлгөөнтөх илрэл / тулгамдсан асуудал
- Сургууль, нийгэм хамт ололд нийлэрхэг байдлын илрэл / тулгамдсан асуудал

Судалгааны ёс зүй

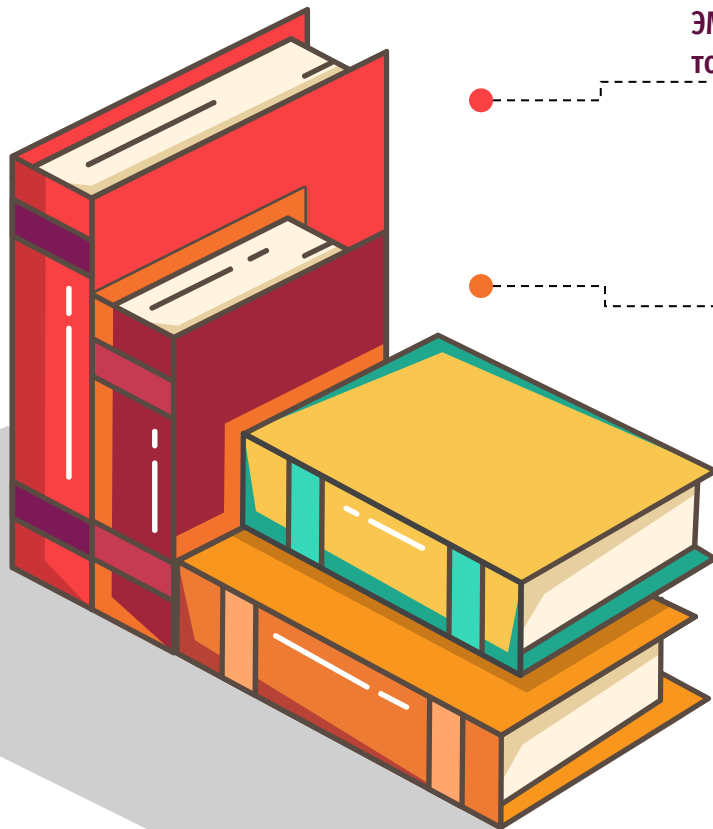
- Бага насны хүүхдээс авахдаа эмгэгч, асран хамгаалагч харгалзан дэмжлэгчээс асуумаж арилзагын аргаар авна
- Өсвөр насны хүүхдээс өөрөөс нь асуумаж арилзагын аргаар авна
- Хүүхдүүд хамт сууж байгаа, анги, бүлэг хамт олноор нь авах тохиолдолд нэг нь ингөдөөн нэлээдхэн, хариултаа талаарх мэдээллийг хэрхэн боломжгүй байдалаар суудлыг нь зохицуулна
- Судалгааны үр дүн, ангилалын мэдээллийг нууцална
- Нууц хянаарлагдях, мэдээлэгдэх тохиолдолд тухайн сургууль, хүүхдийн овог нэрийг мэдээлэхгүй, ходоор орлуулна. Хүүхдийн мэдээллийг ходоор нь эмгэгчийн зөвшөөрөлтэйгээр тайлагнана. Зөвшөөрөлгүй бол тайлагнахгүй.
- зөвшөөрөлтэйгээр тайлагнана. Зөвшөөрөлгүй бол тайлагнахгүй.

Үр дүнг боловсруулах арга

1. Эхний 25 асуулт нь 5 үзүүлэлтийг хэмжинэ.
2. Ерөнхий оноог гаргахын өмнө эхлээд 5 үзүүлэлт тус бүрийн хувьд нийлбэр оноог гаргана.
3. Хэмжих 5 үзүүлэлт болон асуулт бүрийн хариултад өгөх оноонуудыг доор...

Холбоотой Бодлогын баримт бичиг

ЭМС-ын 03-р сарын 18-ны өдрийн А/149
тоот тушаал

Амиа хорлох оролдлого хийсэн хүүхэд,
өсвөр үеийнхэнд эрүүл мэндийн тусламж,
үйлчилгээ үзүүлэх заавар батлах тухай

A/149

ЭМС А/129

Өрхийн эрүүл мэндийн төвд
үзүүлэх тусламж үйлчилгээний
жагсаалтыг шинэчлэн батлах тухай

A/129

ЭМС 2021.12.13 А/779

Хүүхэд өсвөр үеийнхэнд сэтгэцийн
эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ
үзүүлэх зураглал батлах тухай

A/779

ЭМС 2021.02.26

Өсвөр үеийн эрүүл мэндийн
журам батлах тухай тушаал

A/97

Цаашдын төлөв

1

2

3

4

Сэтгэц ба зан
үйлийн эмгэгтэй
хүүхэд, өсвөр
насныхныг нийгэм
хэрхэн хүлээн авах
вэ?

Хүүхэд, өсвөр
насныхан ямар
эмчилгээнд
хамрагддаг вэ?. Эрт
илрүүлэх нь ямар
үр нөлөөтэй вэ?

Гэр бүл, сургууль,
үе тэнгийнхэн
хэрхэн хүлээж авах
вэ? Тэдэнд хэрхэн
нөлөөлөх вэ?

Эрт үед нь
анхан шатанд
илрүүлэлгүй
үлдээснээр цаашид
ямар эрсдэлд хүрэх
вэ?

Нийгмийн эрүүл мэндийн асуудал

Судалгааны үр дүнгээр сэтгэцийн эмгэгтэй хүмүүсийн 50 хувьд 14 насанд эмгэгийн эхний шинж тэмдгүүд илэрч эхэлдэг бол 75% нь 20 орчим насанд анхны шинжүүд илэрдэг байна.

- **Эхний шинж тэмдгийг эрт илрүүлж, эмчлээгүй тохиолдолд**
 1. **Хүүхэд, өсвөр насныхны өсөлт хөгжил**
 2. **Боловсролын амжилт**
 3. **Сэтгэл дүүрэн, ханамжтай, бүтээлч амьдрах боломж зэрэгт саад болно.**
 4. **Ад шоо, ялгаварлан гадуурхалт**
 5. **Үл хайхрах хүчирхийлэлд өртөх**
 6. **Ар гэр асран хамгаалагчдын дунд тогтворгүй байдал, давхар сэтгэл зүйн хямрал, хамааралд өртөх, нийгмийн амьдрал доголдох**

Хамтын ажиллагаа

- Сургууль болон цэцэрлэгийн орчинд АУБ-аар дамжуулан эцэг эхийн сэтгэл зүйн боловсролыг дэмжихийн тулд хамтран ажиллах
- Хүүхдийн нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон арга барилаар сургалтаа явуулах, албан бус орчныг бүрдүүлэх, хүүхдэд ээлтэй орчныг сургуулийн хүрээнд бий болгох
- Сургуулийн сэтгэл зүйчээр дамжуулан Багш, сурган хүмүүжүүлэгч нарт чиглэсэн сэтгэл зүйг нь дэмжих
- Сургууль багшийн хувьд дунд ангид ч эцэг эхийн оролцоо, хамтын ажиллагаа чухал хэвээр байдаг
- Зонхилон тохиолдох сэтгэцийн эмгэгүүдийг сургуулийн орчинд АУБ, эмч ээр дамжуулан анхан шатны оношилгоог хийх
- Эцэг эх, хүүхэд өөрийн болон гэр бүлийн сэтгэл зүйн тулгамдсан асуудлаа зөвөөр шийдэхийн тулд сэтгэл зүйн боловсролтой байх, сэтгэл зүйчид ханддаг байх
- Сургууль цэцэрлэгийн орчинд Эцэг эхэд- АУБ-аар дамжуулан хүүхдийнхээ сэтгэл зүйн боловсролыг дэмжих талаар зөвлөмжийг тогтмол өгдөг байх.

Хамтын ажиллагаа

- Сургуулийн удирдлагууд сургалтын орчинд боловсролын сэтгэл зүйчийн ачааллыг тэнцвэржүүлэх
- Боловсролын сэтгэл зүйчдийг мэргэжлийн байгууллагаар чадавхижуулах
- Орхон аймагт буй хүүхэд- өсвөр үеийн сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний чиглэлээр үйл ажиллагааг дэмжиж, хамтран ажилладаг байх, хэрэгцээ шаардлагатай тодорхойлон хэлэлцдэг байх.
- “Мэргэжлийн сэтгэл зүйчдийн холбоо”- сэтгэл зүйн өдөрлөгийг зохион байгуулах талаар хамтран ажиллах БШУГ
- Цэцэрлэгийн орчинд хүүхэд- эцэг эх- багшийн эргэх холбоог сайжруулах
- Цэцэрлэгийн орчинд Эцэг эхэд чиглэсэн сэтгэл зүйн боловсролыг сургалтаар дамжуулан тогтмол олгодог байх
- Ажлын байрны орчинд багш, сурган хүмүүжүүлэгчдийн сэтгэл зүйн эрүүл мэндийг хамгаалахын тулд тогтмол уулзалт ярилцлага, мэдрэмж хуваалцах супевишн уулзалт явуулж, ажлын байрны стресст өртөхөөс сэргийлэх, сургалтанд хамруулах, сэтгэл зүйн боловсрол олгох

Хамтын ажиллагаа

- ЗДТГ-аас хэрэгжүүлж буй Сэтгэлийн анир III төсөл
- Орхон ЭМГ-ын Сэтгэл зүйн зөвлөгөө өгөх кабинет 7035-4533
- БОЭТ, Сэтгэцийн кабинет 77000040
- Орхон ГБХЗХГ-ын сэтгэл зүйч
- ЕБС-ын боловсролын сэтгэл зүйчид
- Орхон аймгийн ЦГ-ын сэтгэл зүйч
- Бодь Шид сэтгэл зүйн төв ТББ
- Сэтгэл зүйн цогц боловсролын төв ТББ
- Катарсис сэтгэл засал, донтолтын төв ТББ

Ажиллах үндсэн арга зүй

- Сэтгэл зүйн анхан шатны тусламж үйлчилгээг – Сургууль, цэцэрлэгийн орчинд багш, туслах багш, сурган хүмүүжүүлэгчид, эмч, нийгмийн ажилтан, сэтгэл зүйч үзүүлнэ.
- Сэтгэцийн анхан шатны асуумж, илрүүлэх ажиглалтыг-сургууль цэцэрлэгийн орчинд мэргэжлийн хүний стандарт тест оношилгооны тусламжтайгаар скрининг, анамнез, ажиглалт, тодорхой батлагдсан болон ДЭМБ, ОУ болон БШУС, ЭМС-ын тушаалаар батлагдсан маягт, заавар зөвлөмжийн хүрээнд оношлох, мэргэжлийн байгууллагад илгээх боломжтой ба сургуулийн орчинд багш АРА батлагдсан сэтгэл зүйн ёс зүйн кодексийг баримтална.
- Сэтгэл зүйн зөвлөгөө тусламжийг үзүүлэхдээ мэргэжлийн сэтгэл зүйчийн арга зүйн тусламжтайгаар ёс зүйг баримтлан анхан шатны ярилцлагыг үе шаттайгаар хийх боломжтой. Мөн орчин үеийн метафор сэтгэл хөдлөл мэдрэмжийн картны арга зүйг ашиглаж болно.

Сэтгэцийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ

- Сургуулийн насны хүүхэд стресст өртөх, сэтгэл түгших, таагүй сэтгэл хөдлөл үзүүлэх нь хэвийн үзэгдэл бөгөөд удаан хугацаанд байнгын хэв шинжтэй, өдөр тутмын амьдрал, сурлагын амжилтанд нь сөргөөр нөлөөлөөд “хэвийн бус” байгаа тохиолдолд “**ЭМГЭГ**” гэж тодорхойлно. Сэтгэцийн хувьд хэвийн бус байгаа тохиолдолд сургуулийн орчинд оношлох, эмчилгээ хийх, сэтгэл засалд хамруулахгүй бөгөөд II-р шатлалын байгууллагад холбон зуучилна.

Хүүхэдтэй хэрхэн ажиллах вэ?

- Асран хамгаалагчгүйгээр уулзах боломжийг олгох
- Сэтгэл зүйн Ёс зүйг баримтлах.
- Ярилцаж байгаа зүйлсийг нууцлана гэдгээ ойлгуулах
- Ямар тохиолдолд эцэг эхэд мэдэгдэх талаар тодруулна
- Итгэлцэл үүсч, сонсох, үнэлэх, чин сэтгэлийн ярилцлага хийнгээ үнэлгээ хийнэ.

Сургалтын орчинд зонхилон тохиолдох сэтгэцийн эмгэг

Цэцэрлэгийн орчинд

- Аутизм
- АДХХ эмгэг
- Сэтгэл гутрал
- Төрх үйлийн эмгэг
- Сэтгэл түгших эмгэг
- Хөгжлийн эмгэгүүд
- Оюуны хомсдол
- Зан үйлийн эмгэг \хулгай
- Цахим донтолт
- Эпилепси
- Хүчирхийллээс үүдэлтэй сэтгэл гутрал, траума

Сургуулийн орчинд

- Сэтгэл гутрал – Амиа хорлолт
- Цахим донтолт
- Мансууруулах сэтгэцэд нөлөөт эмийн хамаарал
- Архи, тамхины хамаарал
- Зан үйлийн эмгэг
- Сэтгэл түгших эмгэг
- Тайлбарлаж боломгүй биеийн зовиур
- ADHD
- Суралцахуйн бэрхшээл
- Аутизмын хүрээний эмгэг
- Хүчирхийллээс үүдэлтэй сэтгэл гутрал, траума

СӨБ,ЕБС,Насанд хүрэгсдэд чиглэсэн скрининг

Эцэг эх, асран хамгаалагч нарт зориулав

Энэхүү асуумжуудад янз бүрийн насны хүүхдүүдэд хүчирхийллийн дараа илрэх өртөмтгий байдлын шинж тэмдгүүдийг тусгасан. Эцэг эхчүүд өөрийн хүүхдэд сүүлийн 7 хоногийн турш ажиглагдаж буй шинж тэмдгүүдийг харгалзан үнэлнэ. Зөв, буруу хариулт гэж байхгүй.

Илрэй болон бага нас /0-3 нас/

Д/д	Сүүлийн 7 хоногт тугламдаг буй асуудлууд	Үгүй	Тийм
1	Унтах болон баах нь асуудалтай байна уу	0	1
2	Чанга болон хэвийн бие чимээ, доргионд уйлж байна уу	0	1
3	Биеэ хураан чангалж, хөдлөхгүй хөшүүн болж байна уу	0	1
4	Шалтгаангүйгээр уйлж байна уу	0	1
5	Үг яриа, үйлдэл хөдөлгөөнийг даган дуурайх нь буурсан уу	0	1
6	Ганцаараа байхад айл, аав ээжээсээ салгахгүй наалдаж байна уу	0	1
7	Хүчирхийлэлтэй төстэй нөхцөл байдалд зуртах юмуу сэрэмжлүүлэх үйл хөдлөл хийж байна уу	0	1

Тайлбар ба үнэлгээний үр дүн: Оноог доош нэмж, нийт оноог гаргана.

Нийт оноо	Авах арга хэмжээ
1-2	Анхаарал тавь, амраа, 7 хоногийн дараа дахин үнэл
3-4	Тусламж хэрэгтэй, сэтгэл засалч болон сэтгэцийн эрүүл мэндийн байгууллага, мэргэжилтнээс тусламж ав
5-7	Яаралтай тусламж хэрэгтэй, сэтгэл засалч болон сэтгэцийн эрүүл мэндийн байгууллага, мэргэжилтнээс нэн даруй тусламж ав, цаашдын оношлогоо эмчилгээнд шилжүүл

Бага насны болон сургуулийн бага ангийн хүүхдэд /3-10 нас/

Д/д	Сүүлийн 7 хоногт тугламдаг буй асуудлууд	Үгүй	Тийм
1	Хүчирхийллийн үед тохиолдсон сэтгэл зүйн гэмтлийн улмаас үүссэн шинжүүдийг давтах үйлдэл хийж байна уу?	0	1
2	Илэрхий айл тугшсан байдалтай байна уу?	0	1
3	Хүчирхийлэлтэй холбоотой тодорхой нэг үйл явдлаас айж байна уу?	0	1
4	Хүчирхийлэл дахин өнй гэж айж байна уу?	0	1
5	Хүчирхийллийн үеийн дүр зураг, мэдрэмжээс гарч чадахгүй дахин дахин санаад байна уу?	0	1
6	Хичээл сурлагдаа муудах, анхаарал амархан сарниж байна уу?	0	1
7	Зан үйл нь өөрчлөгдөж, нялхамсах шинж ажиглагдаж байна уу?	0	1
8	Дуугайрах, зонгирох, хэвийн бие үнэр нь олдохгүй авших, дуугааргүй болж байна уу?	0	1
9	Дуртай зүйлдээ дургүйцэж байна уу?	0	1
10	Хар дарах, зүүдэндээ явах, унтахгүй байх зэрэг шинжүүд илэрч байна уу?	0	1
11	Шалтгаангүйгээр ямар нэг өвчний шинж тэмдгийг тосчих, зовнуулаж байна уу?	0	1
12	Хүчирхийлэл тохиолдсон өдрийг эргэн санах, тэнгэнх, тохиромжгүй ааш гаргаж байна уу?	0	1

Тайлбар ба үнэлгээний үр дүн: Оноог доош нэмж, нийт оноог гаргана.

Нийт оноо	Авах арга хэмжээ
1-3	Анхаарал тавь, амраа, 7 хоногийн дараа дахин үнэл
4-6	Тусламж хэрэгтэй, сэтгэл засалч болон сэтгэцийн эрүүл мэндийн байгууллага, мэргэжилтнээс тусламж ав
7-12	Яаралтай тусламж хэрэгтэй, сэтгэл засалч болон сэтгэцийн эрүүл мэндийн байгууллага, мэргэжилтнээс нэн даруй тусламж ав, цаашдын оношлогоо эмчилгээнд шилжүүл

Өсвөр үеийнхэн /11-18 нас/

Д/д	Сүүлийн 7 хоногт тугламдаг буй асуудлууд	Үгүй	Тийм
1	Хүчирхийлэлтэй холбоотойгоор хяналтгүй авшамж авчирлаж байна уу? /Хүчирхийллийн голомт руу эргэн очиж бусдыг аврах гэж зуртах зэрэг аюултай эрсдэлтэй үйлдэл хийж/	0	1
2	Гашуудах, буруутай мэт мэдрэх, ичих зэрэг өөрчлөлт сэтгэл хөдлөлнийг ил гаргахгүй, мэдэгдүүлэхгүй байхыг хичээж байна уу?	0	1
3	Дотоод шаналалтайгаа нүүр тулахаас зайлсхийх, зуртах, биеийн хүч шаардсан үйлдэл илүү хийхийг эрмэлзэж байна уу?	0	1
4	Осол гэмтэлд амархан өртчих гээд байна уу?	0	1
5	Ноёр, хоолонд нь өөрчлөлт орж байна уу?	0	1
6	Хүчирхийллийг мартаж чадахгүй, байн байн эргэн санаж, уур удаартай болж байна уу?	0	1
7	Сэтгэлээр унах, бусдаас хамааралтай болох, хорвоо өртөмтгийг сөргөөр хардаг болж байна уу?	0	1
8	Зан ааш нь өөрчлөгдөж, эцэг эх, төрөл садантайгаа харьцах харилцаанд өөрчлөлт орсон уу?	0	1
9	Хүчирхийллийн тухай дурсамжаасаа ангирахын тулд насанд хүрсэн хүн шиг байхыг хүсэж байна уу? /Гарлах, жарамслах, сургуулиа хаях, хуучин нөхдөсөө холбоо таслах гэх мэт/	0	1
10	Өвөн том болохоос айх, гэр бүлэйнхээсээ илүү их анхаарал халамж шаардаж байна уу?	0	1

Тайлбар ба үнэлгээний үр дүн: Оноог доош нэмж, нийт оноог гаргана.

Нийт оноо	Авах арга хэмжээ
1-3	Анхаарал тавь, амраа, 7 хоногийн дараа дахин үнэл
4-6	Тусламж хэрэгтэй, сэтгэл засалч болон сэтгэцийн эрүүл мэндийн байгууллага, мэргэжилтнээс тусламж ав
7-10	Яаралтай тусламж хэрэгтэй, сэтгэл засалч болон сэтгэцийн эрүүл мэндийн байгууллага, мэргэжилтнээс нэн даруй тусламж ав, цаашдын оношлогоо эмчилгээнд анхаар

Жич: Энэхүү илрүүлэг нь янз бүрийн насны хүүхдэд хүчирхийлэгдэж өртсөнөө дараах бие болон сэтгэцийн эрүүл мэндийн байдлыг нь үнэлэх тоон үнэлгээ бөгөөд энэ үнэлгээний үр дүн эмнэл зүйн оношид нөлөөлөхгүй байж болно.

Дараах асуултыг анхааралтай уншаад, өөрийн бодит байдлыг "Тийм" эсвэл "Үгүй" гэсэн аль нэг хариултыг нь сонгож үнэн зөв хариулна уу?

№	Асуулт	Тийм	үгүй
1	Интернет ашиглаагүй үедээ ч интернет ертөнцийн тухай бодсоор байдаг. Ирээдүйд хэрхэн өөрчлөгдөх бол, ямар болох бол гэж бодоход таатай байдаг.		
2	Миний интернет ашиглах хугацаа уртассаар байгаа.		
3	Би интернетийн хэрэглээгээ багасгах гэж, бүр больё гэж хэд хэдэн удаа оролдож байсан.		
4	Хэрвээ би онлайн биш л бол тайван биш болж, бүх зүйлд уцаарлаж, сэтгэлээр унаж, миний уур их хурдаг.		
5	Би интернетийг өмнө хэрэглэж байснаасаа улам л удаан хугацаагаар ашиглаж байна.		
6	Чи интернетэд их хугацаа зарцуулснаасаа болж ажил, сургуулиа таслаж төгсөж чадахгүй байдалд хүрч байсан уу? эсвэл ямар нэг амжилтанд хүрэх боломжоо алдах, чухал харилцаагаа эрсдэлд хүргэж байсан уу?		
7	Миний гэр бүлийн гишүүд миний интернет хэт их ашигладгийг бусад хүмүүсээс нууцалдаг.		
8	Чамд ямар нэг таагүй асуудал тулгарахад сэтгэлээр унаж, айх, буруутай мэдрэмж төрсөн үед тэдгээрийг мартахын тулд интернет ашиглах үе байдаг уу?		

Үнэлгээ: Хэрвээ дээрх асуултуудад хамгийн багадаа 2 асуултанд тийм гэж харуулсан бол чи интернетийг эрсдэлтэй нөхцөлд ашиглаж байж болох тул боловсролын мэдрэллийн сургалт болон мэргэжлийн дэлгэрэнгүй оношлогоог хийлгэн нягтлах хэрэгтэй. Хэрэв сорилын үр дүнд эргэлзэж байвал дахин баталгаажуулахын тулд дараах асуултанд хариулж үзээрэй.

Асуулт: Чи 7 хоногт хэдэн цагийг цахим орчинд өнгөрөөж байгаа эсэхээ юуны өмнө тодорхойлно. Үүний дараа 7 хоногт зарцуулсан цагаа дараах хүснэгтээс харж донтсон эсэхээ үнэлнэ үү?

Үнэлгээний хүснэгт:

№	7 хоногт цахим орчин ашигласан цаг	Үнэлгээ
1	10 цагаас бага	Хэвийн ажлын шугамаар ашигладаг
2	11-15 цаг	Хэтрүүлэн хэрэглэж байна. Чи хэрэглээндээ анхаарахгүй бол донтлолт үүсэх магадлал өндөр байна.
3	16-25 цаг	Цахим орчин буюу дэлгэцийн донтой болсон байна.
4	26- аас дээш цаг	Маш хүчтэй донтсон тул мэргэжлийн эмчийн тусламж шаардлагатай болсон байна.

СӨБ багш, асран хамгаалагч, эмчийн ажиглах зүйл

1. Юуг чухалчилж, юуг үзэж байгааг анхаарах
2. Компьютерын хэрэглээнээс болж хэрхэн стрессдэж байна
3. Бусад төрлийн зүйлсийг хэрхэн сонирхож яаж хандаж байгааг анзаарах
4. Ажиглагч өөрөө мэдээллийн хэрэгслийн талаар мэдээлэлтэй байх

Оношилгоо ба тусламж үзүүлэх бүдүүвч зураг

Тухайн хүүхдийн архины хэрэглээ, түүнтэй холбоотой хор хөнөөл байгаа эсэхийг тодруул

- Архи хэрэглэдэг эсэхийг нь асууж лавлах.
- Хэрэв хэрэглэдэг бол:**
- Уудаг хэмжээ, давтамжийг асуух
 - Сүүлийн 12 сард архи уух тохиолдол бүрд 5 ба түүнээс дээш стандарт (60гр цэвэр спирт) хэмжээгээр ууж байсан уу?
 - Өдөр бүр 2 ба түүнээс дээш хундага архи уудаг уу?
 - 7 хоногийн өдөр бүр уудаг уу?

ДЭМБ-аас нэг удаагийн стандарт уулт бүрт 8-12 гр цэвэр этилийн спирт байхвар тооцож архи согтууруулах ундааны хэрэглээндээ хяналт тавихыг зөвлөдөг.

Архины хэрэглээтэй холбоотой эмгэгийг илрүүлэх оролдлыг уулзах бүртээ хийж байвал зохино. Аль ч хүүхдээс архины хэрэглээг нь асууж тодруулан эрүүл мэндэд учруулах хор хөнөөлийг нь тооцож байх хэрэгтэй.

Архины хэрэглээг үнэлэхдээ ДЭМБ-ийн AUDIT аргачлал, сорилыг ашиглаж болно.

ТНИМ

- Хэрэв "ТНИМ" бол,
- Архины хорттой үр дагавар бүхий хэрэглээ, хараат байдлыг илрүүлэх илүү нарийвчилсан асуултаудыг асуу.
- Хэрэв Архины хараат байдал илрээгүй бол
- Архины эрсдэлтэй, **ажуутай хэрэглээ байж болохгүйг анхаарах!!!**

- Архины хэрэглээний үр дүнг тодорхойлж, тухайн хүний архины хэрэглээний түвшин түүний эрүүл мэндийн асуудалтай холбоотой эсэх урт, богино хугацааны үргэлжилсэн хэрэглээний хор уршигийг тодорхой тайлбарлаж өгөх
- Өөр бусад мансууруулах эм бодисын хэрэглээ бий эсэхийг тодруулах
- Архи хэрэглэх болсон шалтгааны талаар хэлэлцэх
- Тухайн хүүхэд архины хэрэглээгээ багасгах эсвэл зогсоох хүсэлтэй эсэхийг тодорхойлж, түүнд туслухад соргог хандах хэрэгтэй.
- Хэрэв тухайн хүүхэд архины хэрэглээгээ зогсоохор оролдож байгаа бол энэхүү зорилгодоо ямар арга замаар хүрч болох талаар хамтдаа хэлэлцэх
- Хэрэв үгүй бол, тухайн хүүхэдтэй ойрын ирээдүйн талаараа ярилцах хүсэлтэй үед нь маш болгоомжтойгоор түүний эрхийг аль болох хүндэтгэн харилцаж архины хорт хэрэглээ түүний хор уршиг, хөнөөлийг хязгаарлан багасгахыг хүсвэл эргэн ирж тусламж авах боломжтой гэдгийг ойлгуулна.
- Дараагийн удаа дахин ирж үзүүлэхийг санал болгох
- Архины хорт хэрэглээ дөнгөж эхлэж байгаа боловч богино хугацааны арга хэмжээнд үр

Яаралтай тусламжийн үнэлгээ, оношилгооны бүдүүвч зураг

Тухайн хүүхэд архины цэвэр хэргэлтэй байна уу? үнэлэх

- Амьсгаланд зөв, агуун үнэр үнэртэй
- Хэл арна нь эвдэрч байгаа эсэх
- Илүүр орохуургүй төрх үйл илэрч байгаа эсэх
- Ухаансарт ухааны байдал
- Танин мэдэхүй, мэдрэхүй, төрх үйл, сэтгэлийн

ТНИМ

Хэрэв архи хэрэглэсний улмаас ухаансарт ухаан, танин мэдэхүй, мэдрэхүй, сэтгэл хөдлөл, төрх үйлэйн цэвэр хэрэглээ үүссэн байвал энэ нь **Архины цэвэр хэргэлтэй байж болохгүй**

- Амьсгалын тос, чөлөөтэй байдлыг үнэлэх
- Бөөлөгч байгаа тохиолдолд амьсгалын авч байгавраас сарнилж халуу талаар нь хэлүүлэх
- Архины хэргэлтэй шинэийг илрүүлж эмчлэх шаардлагатай тохиолдолд хамгийн ойрын эмчлэлт хүргэх
- Хэрэв мэтэндээ хэргэлсэн байвал нэн яаралтай хамгийн ойрын эмчлэлт хүргэх, эхлэх тусламжийг нэн даруй үзүүл!!!

Тухайн хүүхэд архины үгүйлэх хам шинжүүд илэрч байна уу? үнэлэх

- Архины хэл хэрэглээг илгээвэрэн зогсоосноос хойш 6 цагаас 6 хоногийн дараа архины үгүйлэх хам шинж илэрнэ.
- Гар хуруу салтанан чирэх
 - Халрах
 - Бөөлөгч
 - Судасны цөөмөр олонх, цэвэр даралт ихсэх
 - Сэтгэл хөдөлгөөний доошрол зэрэг шинж илэрч байгаа эсэхийг тогтоох
 - Тогтой өвдөр байгаа эсэх
 - Дотор мууайрч, бөөлөгч нь цутгаж байгаа эсэх
 - Сэтгэл нь түлэмж байгаа эсэхийг асууж тодруул

Хэрэв үгүйлэх хам шинж илэрч байвал доорхи байдлыг үнэлнэ уу. Үүнд:

- Үгүйлэх хам шинжийн сүүлийн тохиолдолд ухаан дэмийрэн байрлалт, уналт талалт илэрч байсан эсэх
- Сэтгэлийн болон эмнэлгийн бусад хүчдрэл, эсвэл биеэсдээгээр хараат байдал бий эсэх
- Архи уухаа больсон хойш цөөмөр цэвэр дараа хүнд хэлбэрийн үгүйлэх хам шинж илэрч байгаа эсэх

- Нэн яаралтай одоохон эмчлэлтэй эхлэх
 - Болгоомжтой бол, хэргэлтэй талалт тав, асгал эмчлэлтэй хүргэх
- Хэрэв үгүйлэх хам шинж нь **Дөнгөж эхлэж** илэрч байвал
- Түгйлэх хам шинжийг одоохонор эмчлэх
 - Орны ажуутгүй байдлыг халгах
 - Болгоомжийн илэрч шингэн салгах
 - Хэрэв солгоролын шинжүүд илэрч байвал солгоролын эсрэг эм, тухайлбал галогенидлыг 2-5-5 мг-аар өдөрт 3 удаа уулгах
- Хэрэв үгүйлэх хам шинж нь **Түлэмж хэргэлтэй** илэрч байвал
- Седуксинаар эмчлэх
 - Талалтаас сарнилзах зорилгоор уналтын эсрэг эмийг яаран хэрэглэхээс болгоомжилно

Сэтгэл зүйн зөвлөгөө мэдээлэл: Ихэвчлэн ганцаарчилсан болон харилцан нөлөөлөх бүлгийн сэтгэл засал эмчилгээ хийх нь илүү үр дүнтэй байдаг

Архины хор хөнөөлийн талаар тухайн хүүхэдтэй дараах чиглэлүүдээр чин сэтгэлээсээ ярилцаж итгэлийг нь олж авах хэрэгтэй.

- Архийг хэрэглэснээс болж эрүүл мэндээрээ хохирох /Бэртэл гэмтэл авах, ухаан алдах, автомашины осолд орох, хөлдөх, осгож үхэх, эрсдэлтэй

Сэтгэл гутрал амьдралын итгэл үнэмшлийн байдлын түвшин тогтоох сорил

№	Шинж тэмдэгүүд	Хариулт			
		Үгүй	Хааяа	Ихэнхдээ	Байнга
1	Би огт санаа зовож байгаагүй зүйлдээ санаа зовдог болсон	0	1	2	3
2	Би хийж байгаа юмандаа түгших болсон	0	1	2	3
3	Би сэтгэл санаагаар унах болсон	0	1	2	3
4	Би хийж байгаа зүйлдээ маш их хүч гаргаж байгаагаа мэдэрсэн	0	1	2	3
5	Надад ирээдүйдээ итгэх итгэл төрсөн	3	2	1	0
6	Би айж, цочдог болоод байгаа	0	1	2	3
7	Унтсан ч амарсан болохгүй байна.	0	1	2	3
8	Би амьдралын сайхныг мэдэрч байна	3	2	1	0
9	Би ганцаардлыг мэдэрч байна	0	1	2	3
10	Би юуг ч эхэлж чадахгүй байгаад байна	0	1	2	3

Хариултын онооны нийлбэр 10-аас бага бол сэтгэл гутрал одоогоор ажиглагдахгүй байна. Харин 10-ээс дээш оноотой байгаа бол сэтгэл гутралтай байна гэж үзнэ.

Амиа хорлох оролдлогыг илрүүлэх богино хэмжээний сорил

Өнгөрсөн сард чи:		Тийм	Үгүй
1	Сэтгэл зүйн хямралд орсон уу? Үгүй бол 2 бөглөнө үү, тийм бол 1a бөглөнө үү		
1a	Өөрийгөө өгүүтгэхээр төлөвлөж байсан уу? Үгүй бол 2 бөглөнө үү, тийм бол 1b бөглөнө үү		
1b	Сэтгэлийн хямралаас болж үхсэн нь дээр гэж санаж байсан уу?		
2	Чи үхсэн нь дээр гэж боддог байсан эсвэл үхэхийг хүсэж байсан уу?	1	0
3	Өөрийгөө өгүүтгэх, хор учруулах эсвэл гэмтээхийг хүсэж байсан уу?	2	0
4	Амиа хорлох тухай бодож байсан уу?	6	0

Мансууруулах, эм бодисын хараат байдлыг үнэлэх асуумж

Мансууруулах эм, бэлдмэл хэрэглэх дур хүсэл маш хүчтэй төрдөг эсэх

Мансууруулах эм, бодисын хэрэглээг хянах болон хэрэглээний түвшинг бууруулах ородлого хийхэд хэцүү эсэх

Мансууруулах эм бэлдмэл хэрэглэхээ больмогц үгүйлж бие махбод болон сэтгэцийн талаас зүрх дэлсэх, бухимдах, түгших гэх мэт үгүйлэх хам шинжүүд маш хүчтэй илэрч байгаа эсэх

Уг эм бодисыг хэрэглэх чадвар 1 удаад хэрэглэх хэмжээ нь ихсэж эсвэл буурч багасч байгаа эсэх

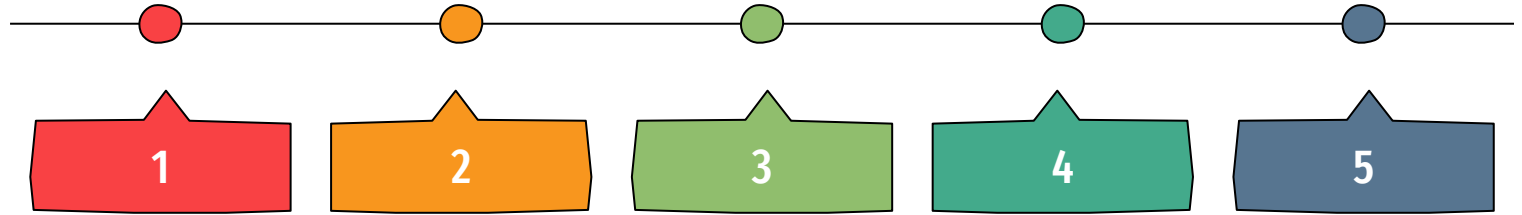
Мансууралд хэтэрхий их цагаа зарцуулдаг болсон, мөн дэргэний хүмүүсийн зүгээс мансууруулах бодисын хэрэглээтэй холбоотой шүүмжлэл эсэргүүцэл нэмэгдсээр байгаа эсэх

Мансууруулах эм бодисыг удаан хугацаагаар байнга хэрэглэсний улмаас бие мах бодь болон сэтгэцийн талаас илэрх шинж тэмдгүүд илэрч байгаа эсэхийг тодруулж асуух

3 ба түүнээс дээш асуултанд “тийм” гэж хариулсан бол Мансууруулах эм бодисын хараат байдлын эмнэлзүйн илрэл мөн гэж оношилно

Цахим орчны буюу дэлгэцийн донг хэрхэн таних вэ?

1

2

3

4

5

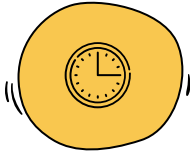
Мэдрэлийн
ядаргаанд орж
анхаарал
төвлөрөлт
муудах

Ууртай
бухимдуу, гомд
омхой болох
зэрэг зан
аашийн
өөрчлөлт

Нойрондоо
муудах, хар
дарах, хий зүйл
харах, дэмийрэ
х,

Бодит амьдрал
дээр асуудлыг
даван туулах
чадваргүй
болох

Гэр
бүлийнхнээсээ
хөндийрөх,
хүрээ багасах

Идэвхитэй
хөдөлгөөн
алдагдан, жин
нэмэх,
турах, хүзүү
хөших

Биеийн
эсэргүүцэл
муудах, өвчлөм
тгий болох

Нүдний хараа
муудах, бие нь
бүхэлдээ эсхүл
хэсэг газар
өвдөх

Бусдаас Зан
үйлийн хараат
байдалд орох

Ямар нэгэн
аргаар
тоглохийг
хүсэх,
эсэргүүцэл
үзүүлэх

Анхаарал хандуулсанд баярлалаа.

Орхон ЭМГ-ийн Сэтгэл зүйн
зөвлөгөө өгөх кабинет.
99714450, 7035-4533

